

Vai Valsts ieņēmumu dienesta “robots” varēs automātiski piemērot naudas sodu?

Pēdējā laikā plaši aktualizējas dažāda līmeņa diskusijas par mākslīgo intelektu, informācijas sistēmām un to ietekmi uz tiesisko regulējumu. Pavisam nesen publicitāti ieguva un aktuāls kļuva jautājums, kas saistās ar Saeimai iesniegto likuma projektu “Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām””, kura anotācijā norādīts, ka par deklarācijas termiņu savlaicīgu neievērošanu nodokļu maksātājam tiks piemērots automātisks sods, respektīvi sodu uzliks datora programma.

Pamats idejai, it kā, ir ielikts Administratīvās atbildības likumā, kas stāsies spēkā 2020.gada 1.janvārī. Taču šā likuma 164.pants tieši nenorāda, ka lēmums ir jāpieņem automātiski. Tas nav noteikts arī Saeimai iesniegtajā likuma projektā. Iznāk, ka automātiska sodīšana tiktu reglamentēta tikai ar Valsts ieņēmumu dienesta iekšējiem normatīvajiem aktiem, jo ārējie normatīvie akti to neparedz.

Nevērtējot problēmu no Satversmes un citu vispārīgo tiesību principu viedokļa plašāk, bet tikai no personas datu aizsardzības prizmas, var izdarīt secinājumu, ka vismaz attiecībā uz fiziskām personām šādu automātisku sodīšanu pie spēkā esošām likumu un likuma projektu redakcijām nebūtu iespējams veikt. Proti, tikai šā gada 5.augustā stājās spēkā likums “Par fizisko personu datu apstrādi kriminālprocesā un administratīvā pārkāpuma procesā” un tā 9.panta pirmajā daļā ir skaidri norādīts: *kompetentajai iestādei aizliegts pieņemt tādus lēmumus, kas balstīti tikai uz automātisku apstrādi, tostarp uz profilēšanu, ja tie rada nelabvēlīgas tiesiskas sekas datu subjektam vai būtiski viņu ietekmē, izņemot gadījumus, kad šādu lēmumu pieņemšana ir paredzēta ārējā normatīvajā aktā, kurā ietvertas datu subjekta tiesību garantijas.*

Var secināt, ka automātisku lēmumu pieņemšanai ir jābūt tieši noteiktai ārējā normatīvajā aktā (likumā un/vai Ministru kabineta noteikumos, ja ir atbilstošs deleģējums Ministru kabinetam tādus izdot), kā arī šādā likumā ir jābūt iekļautām datu subjekta tiesību garantijām (piemēram, vismaz, iespēja vērsties un panākt lēmuma pārskatīšanu ar cilvēka līdzdalību).

Minētā likuma prasība ir saistīta ar 2016.gada 27.aprīļa Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas Nr.2016/680 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi, ko veic kompetentās iestādes, lai novērstu, izmeklētu, atklātu noziedzīgus nodarījumus vai sauktu pie atbildības par tiem vai izpildītu kriminālsodus, un par šādu datu brīvu apriti, ar ko atceļ Padomes pamatlēmumu 2008/977/TI, ieviešanu.

Līdz ar to var secināt, ka ideja par automātisku sodīšanu bez attiecīgām izmaiņām ārējos normatīvajos aktos ir jāatmet, jo fizisku personu automātisku sodīšanu tikai saskaņā ar iekšējiem normatīvajiem aktiem nevar veikt.

Māris Ruķers

SIA "E-sabiedrības risinājumi" valdes loceklis,

Personas datu aizsardzības speciālists